

ЛУЧА

КЊИЖЕВНИ ЛИСТ

ДРУШТВА

„ГОРСКИ ВИЈЕНАЦ“

ГОДИНА IV СВЕСКА I

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК:

Проф. ЛАЗАР Т. ПЕРОВИЋ.

ЦЕТИЊЕ,

К. Ц. ДРЖАВНА ШТАМПАРИЈА

1898.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE ĐURĐE
CRNOJEVIĆ

ПОЗДРАВ НОВОМ ЛЪЕТУ

1898!

ПЈЕСМА **Ј. Сундечића.**

Поздрављам те, Ново љето...
Поздравља те стари борац:
Крвљу, срцем и старином
Кременити Црногорац;

Који ^{но је запјевао}
Сред великог преокрета;
Слози, браству и јединству
Пред педесет дугих љета;

Па још пјева:... тврдо стоји,
— Уз припомоћ драгог Бога —
На бранику свега рода,
Милог рода Словенскога!...

Нити прогон, нити бјѣда,
Нит' икаква напаст ина,
Не могоше потиснути
Овог вјерног Славству сина:

Да заносно он не врши
Дужност и свој дѹг пресвети,
Гдје ни права и правице
Кивно тлачи злотвор клети;

Слабе силе;... ал' велико
 Срце њега вазда жари:
 Домовина, прах и олтар,
 Његове су душе чари!

За напредак и препород,
 За просвјету и слободу —
 До потребе, свој би живот
 На жртвеник дао роду...

Никада га за богатством
 Понијела жудња није;
 Све, што жуди, јест: да срећа
 Цио његов рџд огрије!...

Поздравља те, Ново љето,
 Тај старина сједоглави,
 С врућом жељом, да му будеш
 Благодатно мајци Слави!

Да му она пред свијетом
 Гордо дигне у висе тело,
 И слободи славну химну
 Грмне громко и весело:

Видећ' како њене главе
 Дају руке у заруке,
 Уз присегу — да ће смагат'
 Све препоне и све муке...

Видећ' како њени синци
 У загрљај брацки лете,
 Да покају старе гр'јехе,
 Да народни покор свете;

Да све мйчу испред ногу,
 Што им смета да се брате;
 Да поведу једно коло,
 Да с' у једно јато сјате. — —

Боже свети!... браћу сложи,
Часови су преозбиљни;
А душмани — оружани
Све до зубâ — моћни, силни!...

С новим љетом, нову мисâ
Разбуди нам у њедрима:
Да је само Спас у слози
Свијем редом Славјанима!...

Поцјѣпане, завађене:
Да ће ласно враг нас скрушит';
Да ће ласно за слободом
Свако чувство нам пригушит';

И ка' бучна поплавица
У вртлог нас завитљати,
Да нећемо у свијету
Ни за своје име знати! — —

Боже благи!... Куд јели нам
Твоју помоћ, мудрост твоју,
Да се барјак наш с побједом
У свакоме вине боју:

За народа свог својине,
За крет часни, наша прâва,
За светиње нашег дома,
Да га слава овјенчава!...

У срца ни улиј снагу,
И даруј нам нове моћи,
Против наших супостатâ
Разузданом — бјѣсу, злоћи!...

Твој смо народ — помози нам,
Вишњи Оче! — у невољи;
Љубављу ни њедра зажди, —
Изведи нас на пут бољи!...

Отвори нам ума очи,
 Отвори нам срца уши,
 Да се свака брацка вражда
 Међу браћом нав'јек сруши!...

Срамотно је, стидно, грубо,
 Гледат' браћу гдје се споре;
 Па ка' сљепа у тој борби,
 Гдје туђинским сврхам' дворе. —

О, Господе!... ти нас тргни
 С вратолома — гдје стојимо,
 Да се с њега при првому
 Корачају не сломимо!...

Уздржи нас кр'јепком мишцом;
 Твој смо народ — ти нас спаси
 И у судби нашој — с нами,
 Милостив се ти огласи...

Ох! учини, да донесе
 Ново љето нашем роду,
 — С тврдом надом у будућност —
 Нову срећу и слободу! — —

У Котору.

ФЕТИШИЗАМ. ВЕЗА ЊЕГОВА С ПОЛИТЕИЗМОМ И ОБРАТНО. ПОЛИТЕИЗАМ. ПРИЈЕЛАЗ ОД ПОЛИТЕИЗМА МОНОТЕИЗМУ И ОБРАТНО. МОНОТЕИЗАМ. *)

С РУСКОГ — Д.

Појам фетишизма, као предходника политеизма, одводи нас у оне далеке епохе бића, које шта више није примљено убрајати у политичку историју, и које се обично из ње избацују под именом „доисторијских,“ додржавних времена. Међутим, ова баш времена садрже у себи све најпрве кораке развића, без којих сасвијем је немогуће разумјети и остале шљедеће. Осим тога, с друге стране, времена су ова куд-камо дужа од свих, тако званих „историјских“. Ако се узму у обзир изводи лингвиста о постанку језика, изводи археолога о каменом вијеку и изводи геолога о окамењеним остатцима првобитних људи, то историјска времена показале нам се као један тренутак, сва остала историја учињене се доисторијска. Са ове двије тачке гледишта, једне — квалитативне и друге — квантитативне доисторијске, или, боље рећи, првобитне епохе у самој су ствари најисторичније.

Али гдје су за ову тако важну историју извори? Гдје су, ако не љетописи и документи фетишизма, бар какви споменици, остатци, трагови овог давно угинулог фазиса вјеровања. На велику срећу за науку, фазис овај није сасвим пропао, као што би се могло помислити на први поглед, судећи по цивилизованим друштвима. Напротив довољни дио човјечанства и до данас налази се у стању, кога су давно преживљели цивилизовани народи, — у стању првобитности, доисторичности. За изучавање ове врсте постоје извори много бољи, него за сву осталу историју, због тога, што ово нијесу књиге и предања, које никад нијесу у стању преставити мртво као живо, него сами људи, друштва, који још живе у првобитном животу; ово су живи љетописи, помоћу којих прошло може бити изучено тако, као да се је у садашњости догодило. Није се на мању срећу за науку фактични материјал ове врсте знатно обогатио,

*) Историја общественности А. Стронина.

подвргао критици и шта више дјеломичном разрађивању, тако, да у данашње вријеме изучавање дивљачког живота сачињава, како у историчара, тако и у правника најважнији предмет изучавања, онако исто, као што је било у времена препорођаја наука и вјештина скупљање и изучавање класика. Аустралија, Африка, Америка, острва Тихог океана дају нам не само довољан, него неисцрпиви материјал, помоћу кога можемо преставити какви су били религиозни погледи у првобитна времена, чему су и у што су морали вјеровати далеки претци Кинеза, Египћана, Индијанаца, Вавилонца и т. д. Благодаревши свему овоме, створити карактерне црте најстарије цивилизације није у данашње вријеме тако трудно, као у вријеме Конта.

Фетишитске погледе на ствари Конт је опазио још у животиња. Пас, гледећи на навијен сахат, почиње лајати на њ. Тако исто мислио је философ, да и првобитни човјек не може себи престављати предмете другојачим, него онакве, као што је и он сам, и због тога држи, да сви имају душу и живот. Случај потврђује ову генијалну философску досјетку: начелник племена Теоха на Нигеру, тако исто није ни зашто хтио вјеровати, да сахат путника Ландера није живо створење. Пошто је једанпут ова тачка гледишта успостављена, ми можемо већ слиједити за даљим развојем фетишизма. Од појма престављања мртвих предмета, као живих, свега је један корак до признања, да они могу по произволу или својом вољи чинити добро. А одавде је свега један корак до идеје, да се они морају умилиститивити, или им се осветити. Путнику Ремеру неки Негар причао је историју камена, коме се је он клањао и који је био од прилике као кокошиње јаје: на овај се је камен Негар једанпут спотакао и због тога, да му не би више шкодио, понио га је у своју кућу. Други гвинејски Негар саопштио је Босману, да пред сваким својим предузећем изабере себи покровитеља прво што при излазу из куће нађе на путу: псето, мачку, ствар. Покровитеља овог он одма ублажава, обећавајући му, да ће га вазда поштовати, ако му помогне у предузећу; у противном случају он му пријети, да ће га разбити и избацити, као непотребну ствар из куће. Путник додаје од своје стране, да се и једно и друго у самој ствари и догађа. Сваки црвенокожи Индијанац изабира себи тако звани тотен, али овдје по сваки начин он мора бити из животиња, и од тог времена овај је његов патрон, чију слику Индијанац вазда носи на себи, и која му служи или као талисман, или као грб. Ови изабрани покровитељи или непријатељи и јесу фетиши. Тако је постала прво-

њене. Тако, сибирски Јакути поштују комаде бакра и гвожђа. У броју перуанских фетиша угледно мјесто заузимао је камене. Арапи су, до самог Мухамеда, усрдно поштовали црни камен кабу. Јакути и Остјеки клањају се *лици*. У Мексици био је свети Кишарис, кога су китили даровима. Арапи су обожавали славну палму Недеран, коју су тако исто у празничне дане китили као жену златним огрлицама и скупоцијеним материјама. Уопште, обожаване дрвећа преоблађује до данас у средњој Африци, на Филипинским острвима, у Абисинији и Сахари. Камчадали обожавали кипове, вукове и међеде; Филипинци — амгаторе; Фижијци — сокола, кокош, угра и ајкуљу; Отанђани — рибе и птице; Мексиканци — сову; Перуанци — рибе, јастреба, мајмуна, ламу, кондора, орла и лисицу; Бразилијанци — јегуара; Сандвићани — врану; Мадагаскарци — крокодила; Негри гвинејских обала — змију; змија служи као предмет обожаванја у многим племенима у Америци. Али и ово није све. У Самеркавду, в. пр. поштују ријеку Согд. У Башкира — свето језеро Ахот. Арапи су тако исто поштовали планину Арарат. У других су биле свете шуме и гајеви. У Перу је било једно племе, које је обожавало море. На пошљетку, у броју перуанских фетиша налази се, међу осталим, и сва уопште земља. Но унутрашњег је крајета. Има још таквих ствари, које служе као предмет обожаванја, на примјер перо од црвеног папагаја, кочевни обротаки куном и т. д., као што је ово било у африканској гвинеји још у прошлом вијеку. Скити су обожавали забодени мач у земљу. А путник де-Брос видио је у Аустралији дивљаке, гдје се моле краљу купа, кога су тамо заборавили Јевропљани. На тај начин, не само сви природни производи земаљски, него шта више и вјештачки предмети, које је створила рука човјечија, — све ово може да напуни и заиста напуња пантеон фетишизма.

Због тога није чудновато, што се је Ремеру догодило, да види једног старог Негра, по средини свију 20.000 фетиша, за које ни сам газда није знао, кад су и због чега ступили у његов пантеон, али је само знао, да су их узели и скупили његови предци једино за њихове услуге. Међу тим, свему овоме, и ако бесмисленоме, но ништа мање фактичном свеобожавану, не философском, али ипак потпуно реалном, потребито је додати још, можда, толики број душа тих истих фетиша. Пошто је готово вазда фетиш живо створење, па ако и није животиња, то у њега такође као и у човјека, мора бити и своја душа. Ако се душе, што дивљак сигурно зна из појаве

сна, могу одвајати о тијела, то ево још један извор за нови пантеон божанства, и при томе, овај пут духовни, а не тјелесни. На тај начин произлази цијели сијасет духова, који по реду бивају или добри или зли. У Аустралијанаца, Отаићана, Фиунејца, црвенокожих Индијанаца, све је пуно духова: сваки гај, водопод, камен, плод, стада, колиба. Танћани претпостављају, да су дрва, плодови, камење одарени душама, тако, ако се сјекира или пила сломију, да душе њихове остају цијеле.

Ирокези вјерују у душе дубова, кљенова, малина, дувана и мравињака. Негри златног Бријега зову их вонге и претпостављају, да живе свуда по земљи. Ако све ово скупа, обје ове врсте фетишизма, ми назовемо фетишизмом земаљским или телуризмом, та прва стадија религиозних погледа биће довољно одликована од свију сљедећих.

Говорити о хронологији првобитних епоха, наравно, није могуће, а због тога и установити на хронолошким податцима редом ове епохе, такође је немислимо. Али има довољно других основа, из којих се може закључити, да гореречена система мора бити најстарија, а да су све друге новије и да непосредно за њим шледеу фетишизам небески или т. з. сабеизам, сидеризам.

На оваки закључак наводи нас не само мисао, да земља лакше и брже мора привлачити пажњу дивљака, него небо, каогод што привлачи пажњу шта више многих животиња, које умију разликовати корисне и штетне траве њене, док небо већина житотиња, шта више не може ни виђети, него и неки несумњиви факти историје. Тако н. пр. путници не сријетају готово ни једног случаја, гдје људи не би имали фетишиских престава првога реда, али таквих случајева дивљега живота, гдје нема још престава сабеистичких, сријетају не само множину, но што више већу половину. С друге стране гдје се сабеизам сријета са телуризмом заједно, тамо први узимље мах над другим. Тако у Перу, у Мексици нижи слојеви држали су се једног више другог. Сабеизам је у животу дивљака појава уопште врло ријетка, премда се налази у свима дјеловима свијета. Абитони јужне Америке обожавају н. пр. *савзвездје* Плејаде. Сјевероамериканско племе Пихето приноси дуван на жртву муњи и грому. У Ирокеда као предмет обожавања служи уопште све небо. Гвеври у Азији обожавају ватру, као слику сунца. Житељи Борнеа и Целсбеса обожавају сунце и мјесец. Друго, сабеизам се дуже одржаје, трудније се екскорпорира и вазда надживи фетишизам земаљски, тако да од пошљедњег већ

ни трагова нема, док први још једнако процвјетава. Тако н. пр. на Целебесу и Борнеу не знају за никакве друге предмете обожавања, осим сунца и мјесеца, из овог можемо извести закључак, да је ово обожавање постало много доцније.

На пошљетку сабеизам је доживио у потпуној својој цјелини шта више до државног периода, док фетишизам прве пробе допро је до овог само својим одломцима. Такав се факт опажа у Китају са његовим обожавањем неба, у Јапану са његовим обожавањем сунца, у Персији са њеним обожавањем свјетлости, класична земља развића сабеизма била је Арабија. Нигдје он није још допро до таквог савршенства, као овдје, и баш у земљи „Саба,“ од које је и добио своје име. Више свега у овоме култу стојало је сунце и мјесец, ниже њих — пет планета, још ниже — главне гомиле звијезда, за њима иду сјајне непокретнице и, напошљетку, све звијезде уопште. Молитве су се њима упућивале право и непосредно. Само се по себи разумије, да сва небеска тијела допуштају такву исту апстракцију њихових духова, као и сва тијела земаљска; а из овог опет образовала се ноа гомила духова небеских, а не земаљских. Остатак таквих појмова допро је до државног живота старе Мидије у виду Алирда, као духа сунца и свјетлости, и Аримана, као духа мјесеца и мрака.

Али овдје, при овој првој из свију човјечанских метаморфоза (од фетишизма к сабеизму), на овом првом кораку у историји свију шљедећих еволуција социјалнога прогреса потребито је учинити, да би се избјегло неспоразумљење, примједбу о карактеру свију уопште таквих еволуција. Овај свеопшти и безусловни карактер свију њих без изузетка, састоји се у томе, да се ни једна из њих не почиње тада, кад се је предидућа сасвим већ свршила. Такав ред појава сасвим се не опажа у органске материје, а у социјалном животу још мање. Појаве овога свијета сасвијем нијесу такве, да гдје једна из њих постоји, тамо да не може бити већ никакве друге супротне. Напротив, предидуће и шљедеће свуда и вазда, у извјесној мјери, постоје заједно, и ако је једно из њих карактерно за епоху, то једино због тога, што га она најдјачава, а никако не због тога, што га искључује. Сваку садашњост у историји апсолутно морају пратити дјеломично остатци прошлога, дјеломично сјеме будућег, без чега не би било ни саме садашњости. А због тога и сваког тренутка као год и на свакој тачци првобитних погледа, ми вазда можемо и што више морамо срести, заједно с фетишизмом земаљским, знаке не само небеског, него још једнога, о коме ће сада бити ријеч. Нај-

прва њихова обиљежја могу поникнути шта више у једно исто вријеме; али је сва ствар у томе, које у њих раније изумире, а које доцније; које се је прије свијех њих развило, а које доцније. У таквом смислу мора да је телуризам старији сабеизма. Почетак им је поникао у једно исто доба, или су се развијали у различита времена.

Пошто је разноликост земље допунила разноликошћу неба, ум првобитног човјека није се ни на овом зауставио. Од сподашње природе обратио је свој поглед на унутрашњу, он је врло рано створио и свој субјективни поглед као додатак к објективномоме. А у исто вријеме, и његов фетишизам диже се на највиши степен развића: фетишизам рода, племена или демонизам. Постанак овог попледњег вјеровања Лебок и Тајлор објашњавају феноменом снјевања. Снјевање не може дивљак схватити као просту функцију мозга. Њему се као и животињи свако снјевање преставља као реални догађај. Али пошто је и дивљаку јасно, да тијело у овоме не учествује, то одавде само је један корак до закључка, да у човјеку има нешто друго, осим његова тијела, које се у стању одијелити од њега. Још једно напрезање мозга, још једна аналогија, — и ово друго бити сјенка човјекова. У самој ствари, сјенка има такву исту форму као и човјек, а међу тим она лежи изван њега, а не у самом њему; сјенка је много лакша од тијела и, дакле, може лакше прелазити с једног на друго мјесто; напошљетку сјенка се не види, када човјек лежи или спава. И тако, сјенка се може одвојити од свога тијела, и одваја се баш у сну. На овај начин дивљак се налази ноћу у додиру са свима другима како живим, тако и мртвим. Његова сјенка посјећава све друге дивљаке, а све њихове — посјећавају, тако исто, њега самога. Само се по себи разумије, да из свију сјенка најсимпатичније за човјека и најмилије морају бити сјенке његове својте; а међу овима особиту тајнственост и покровитељство морају имати сјенке предака, отаца и дјевова, које остају негдје на земљи послје смрти тијела. На тај начин постало је поклоњење сјенкама предака, прародитеља, старјешина или фетишизам рода. Име сјенке прсјенуто у душе, привиђења, дихање то је питање језика: неким језицима ово су сјенке, а у другим — душе. У једном и другом случају јавља се нова врста духова, који одговарају новој врсти тијела. Све се ово потпуно може потврдити фактима. Гренланду и до данашњег времена вјерују у потпуно реалност својих снова. Зулуси у Африци вјерују, да мртво тијело не баца од себе сјенке, него да се она од њега

за вавда одвојила. На Мадагаскару снјеваће се рачуна као предупређење од стране добрих духова или сјенака. Болести се у дивљака свугдје објашњавају као наступ, који проузрокују али духови.

Сваку своју побједу Зулуси приписују помоћи предака, т. ј, њиховим сјенкама или душама. Капетан Кук на острвима Тихог океана, Ландер у западној Африци, Колумб и његови пратиоци у Америци, Миклуха — Маклај на обалама Нове Гвинеје, били су дочекани старосједиоцима тијех земаља као сјенке њихових предака, или уопште као бића надприродна. Поклањање предцима прије или последије наводи их к изображавању истих, пошље смрти. Тако у сибирских Остјака жена, пошто изгуби мужа, направи лутку његову и лијеже је са собом, да заједно спавају, храни је и одијева. Пошље смрти шамана (старјешине) праве општу лутку, којој вас род клања. То се исто примјећава и код фетишита Маклајеве обале. Али овдје неосјетљиво ми смо се нашли на прагу идолопоклонства, и због тога прије но што пређемо на њ, зауставићемо се за тренутак, да допунимо појам предидућег фазиса. Да се фетишизам рода могао зачети у дивљем уму у једно и исто вријеме са небеским и земаљским види се већ из тога, што дивљачко схваћање снјевања, из кога он вас пониче, не уступа својом старином никаквом другом погледу. Али да је његово развиће морало бити доцније, него развиће двају предидућих фетишизама, јасно је због тога, што ова два не зависе од појаве брака и породице на земљи; док трећи фетишизам у пуном његовом развићу не може се ни замислити не само прије брака и породице, него што више ни прије организације рода.

(Наставиће се.)

Б Е Г У Н А Ц .

Притегну опанке и убриса сузе,
А у руке стару кремењачу узе;
„З Богом, оче!.. мајко!..“
Ал' с гробова што их
Густи бршљан скрива —
Нико с' не одзива.

Пусто гробље ћути... тек по која сова
Залеуриша крили, па преко гробова
Са кликтањем прне,
И далеко негде
У заливу јој се увије,
И у њој се крије.
SRNE GORE ĐURĐE
...„ Нигде никог нема, па и орда ова,
Заливена крвљу мојих прадедова
На растанку ћуте,
Ил' проклињу можда
У очају само
Што их остављамо...“

К'о спомени давно прохујалих дана,
И негдашњи сјаји наших јатагана —
Све већ у мрак паде...
А место песама
Свуд се лелек шири
И тутње синцири.

Али огањ свети, што га срце крије,
Са слободом нашом још уништен није;
И међ' осветници,
Када горе наше
Огресну у крви —
Ја ћу бити први!..“

Кремењачу стару у десницу стиште,
 Још загрли једном тихо боравиште
 Старога бабајке,
 И путањом мрачном, —
 Син вечне слободе
 У туђину оде...

Петроград, 1898.

В. Ешкићевић.

—————
 NACIONALNA
 BIBLIOTEKA
 CRNE GORE ĐURĐE
 CRNOJEVIĆ

ОСЈЕТЉИВИ И РАВНОДУШНИ, ДВА КАРАКТЕРА

од Н. М. Карамзина

ПРЕВЕЛА С РУСКОГ З.

Ми видимо у свијету паметнијех и осјетљивијех људи, паметнијех и равнодушнијех, од колијевке па до гроба, и њихова наравствена својства тако су независна од њихове воље, да сва убјеђења разума, све тврде намјере да промијене своју нарав — остају узалудне. Лафонтен је рекао:

Ми смо вјечито оно, чим нам је у свијету суђено да будемо. Гони природу на врата, ова ће улећети кроз прозор.

Истина, да ову невољу познају само људи с осјећајем, дочим је равнодушни назда задовољан собом и не жели у себи никакве промјене. **ВЪРХОВАНА НАЦИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА СРПСКЕ ГОРЕ ДУВНО ПЕРВИ** За само једна оваква примједба не доказује, да је срећа на страни пошледе. **СРПСКИ МУЗЕЈ** Први, без сумње, живље се наслађују, али, пошто је у **СРПСКИ МУЗЕЈ** жалости, него за довољства и весела, то они и морају слабије осјећати. Богови не дају, него продају нам задовољства, рекао је грчки трагик... и пошто га купимо, ми остајемо сметени. Но онај с осјећајем јест природни *мощ*: он види своју пропаст, бори се с њом и све купује.

Али, у ајтар истине, морамо примјетити и његове боље стране. Равнодушни људи бивају у свему благоразумнији, живе мирно на свијету, мање чине биједи и ређе растурају хармонију друштва; али само они с осјећајем приносе велике жртве добродјетељи, диве свијет својим великим дјелима, за која, као што каже Монтањ, треба бити мало луд, „un peu de folie;“ они и блистају талентима свог уображења: поезија и говорништво, то су дарови њихови. Хладни људи могу бити само математичари, географи, и — ако хоћете — филозофи!.. Случајно сам дознао повјест двају особа, које представљају у њиховим лицима ове два карактера.

Ераст и Леонид учаху у једном затвореном заводу и израна постану пријатељи. За првог могло се рећи, да је изванредно лијеп био; други обраћао је пажњу људи на себе само својим

битна идеја божанства у уму човјечијем. А ако је тако, то је сва тема фетицизма јасна и остају само бескрајне варијације паметним изразом лица. Први од свог дјетињства бијаше врло осјетљив, други се родио паметнијем. Ераст је чудно свакога својом појмљивошћу, Леонид — прилежношћу. Изгледало је, као да први не учи, него само се сјећа нечег старог; други никад није заборављао оно, што би једном научио. Први, будући бијаше одвећ увјерен у себи, сваки би посао остављао до пошљедњег часа, те често не знађаше лекције; други знавао је лекције вазда унапријед, и увијек их понављао, не вјерујући својој памети. Ераст би се по некад шалио, свађао с друговима, и врло често заслуживао, да се казни; али ипак га сви вољаху. Леонид се владао примјерно, никад никога није увриједио, али њега само хваљаху. Једног су држали за искреног и добродушног — такав и бјеше. О другом сумњаху да је лукав, но он бијаше само опрезан. Свак се чуђаше њиховој дружби, јер бијаху толико разнолики у карактерима. Ераст налазаше потребу у трезвености, Леонид у живости мишљења. Осјећаји једног тражили су друштва, равнодушност и хладноћа другога тражаху посла. Кад срце и мисли горе у човјеку, њему је мило говорити, а кад му је душа млада — он слуша са задовољством. Још у дјетињству Ераст мило бјеше читање романа, поезије, а у историји највише вољао примјере јунаштва и великодушности. Леонид не разумијаше како се може занимати лудоријама т. ј. романима! Стихотворство му се чињаше мучном и безуспјешном игром памећу, а стихотворци — људи, који, оковани у гвожђу, хоће брзо да трче.

Историју читаше прилежно, али не наслађиваше се духовно, већ читаше, као граматiku. Па онда није ништа чудновато што се мишљења двају пријатеља о разним јунацима не слагаху. Ераст је уздизао јунаштво Александра; Леонид га називаше одважном лудом. Први говораше: он је победио цио свијет! Други одговараше: не знајући зашто! Ераст обожаваше Катона, добродјетелног само убијцу; Леонид га држаше за полуђелог гордељивца. Ераст се усхиђаваше бурним временима грчке и римске слободе; Леонид мишљаше, да је слобода зло, кад она не допушта човјеку мирно живљети; Ераст вјероваше у све необичне догађаје у историји; Леонид у њих сумњао.

Како мишљења, тако и поступци наших пријатеља бијаху различити. Здање, у којем они живљаху, једанпут се ноћу запали. Ераст, необучен скочи с постеље, будио је Леонида и

друге ђаке, гасио ватру, спасавао драгоцјене ствари свога професора и не помишљајући на своје. Кућа изгори и Ераст, грлећи друга, рече с великодушним осјећајем:

— Ја сам се свега лишио; али у општој биједи лијепо је на себе заборављати.

— Врло рђаво, одговори Леонид хладноквно: човјек је створен да најприје мисли о себи, а послије за друге; друкче и свијет не би могао опстати. Још је добро, што сам ја могао поправити твоју безрасудност и снасти сандуке и књиге наше.

Тако је Леонид мислио и поступао у 16-ој години свог живота.

Други пут иђаху по обали једне ријеке. Пред њихове очи падне један дјетић с моста у воду. Ераст викне и скочи за њим. Леонид хтједне га задржати, али већ бијаше доцкан, он се ипак не збуни и не викне, него брзо потрчи код рибара, који међаху мрежу, — баци им форинту и замоли их, да спасу Ераста, који се већ давлаше. Кроз пет минута рибари извуку Ераста заједно с онијем дјетићем. Леонид цсоваше свог друга, називаше лудом — али ипак плакаше. Кад се у хладних људи пробуде осјећаји, они су врло јаки и дирљиви.

— Жртвовао сам се, да спасем другог, за свој живот обвезан сам другу и видим његове сузе. О каква срећа!

Они у исто доба оставе завод и заједно ступе у војничку службу. Ераст говораше: треба тражити славе! А Леонид: племићу је дужност да служи... Први од сувишне ревности брзо допаде непријатељских шака, други заслужи име хладнокрвног, благоразумног официра и крет св. Ђорђија при свршетку рата. Мир ослободи Ераста... Како се искрено радоваше успјеху свога друга, који много виши чин имађаше од њега! Ни најмања сјен зависти није омрачавала његово добро, чисто срце. Оба заједно пређу у грађанску службу; Леонид заузме мјесто врло тешко и скромно, Ераст ступи у канцеларију код неког великаша, надајући се заслужити његову пажњу и наскоро играти велику улогу у држави. Но, ко хоће да успије у честољубљу, треба да буде постојан, хладан стрпелив, својства, од којих ни једно не имаше Ераст. Писао је лијепо, али, дајући министру преписане карте, вазда би га гордо гледао, не тражећи никакве милости, него само заслужену похвалу; није се бојао да му досади, бојао се понизити се пред њим.

— Нек зна — говорио би Ераст Леониду, да служим државу, а не њега, и трудим се за то, да би могао доћи до оног ступња, на којему би моја дјела била славна за отачаство!..

— Драги друже! одговарао би му Леонид: — никакве способности не могу уздигнути човјека у држави, ако не угађа људима; ако их нећеш служити, ни они теби неће дати прилике да служиш отачаство. Не презири дољње степенице, јер оне ће те извести горе. Ријетко погледује честољубац на своју далеку цијељ, он непрекидно гледа себи под ноге, да може стићи к њој вјерно, без да одустане...

Оваки спори благоразумни ход није се могао допасти Ерасту. Гдје-кад је радио с великом прилежношћу; гдје-кад опет, уморен пословима, тражио је одмора у свијетлим весељима. Ераст бијаше млад, лијеп, паметан и богат: колико права да се свијетом наслађује! Женске му ласкају, мушки завиђају. Он прекрати свој вечерњи рад, да би вече могао проводити у веселом друштву, јер, одобравајући осмјех министра, не бијаше тако љубазан, као њежни осмјех прекрасних жена. Треба рећи, што му служи на част, да, заборављајући своју дужност, унутрашње се стиђаше своје немарности; али ипак не трпљаше никаквих примједаба и сваки пут одговараше на њих молбом, да му даду оставку. Министар му бијаше добар човјек, али човјек изгуби стрпљење. Ераст постане напошљетку слободан т. ј. беспослен.

— Честитај ми слободу! — Ераст би Леониду, утрчавши му у писарницу. — Запријетили су Србији Ерастичијем држави: нико ми неће запријетити да будем сретан.

Леонид уздигне раменима и хладно му одговори:

— Жао ми те је! човјеку од 25 година да није допуштено живљети!

Разумије се, да Ераст, добивши оставку, још ревносније почне служити грацијама. Он бијаше врло осјетљив, те више жељаше љубити, него ли допадати се.

Брзо чар њежне страсти представи му се у једном предмету и живот у један осјећај... Блажени љубавник, заборавив цио свијет, сјети се само свог друга и летио је к њему, да му приповиједа о својој срећи. Леонид би састављао указне хартије и слушао га; али и често, наслонивши се на комин, дријемао би усред најживљих слика, које би описивао нови Сен-Пре, који гдје-кад у заносу свог говорништва не би то примјетио, или гдје-кад пак, поражен успављујућим дјејством својих, као што се њему чињаху, врло љубопитних прича, жалосно би говорио: —

— Ти дријемаш!...

— Друзе! Одговарао би Леонид: — ви љубавници имате обичај понављати сто пута једно те исто, а сва непотребна понављања чине ми да дријемам.

Леонид се држао Буфонове системе и љубав му се чињаше лудом измишљотином ума људског. Ераст га називаше грубим, безосјећајним каменом. Леонид се није љутио, он је остао при своме, да благоразумни човјек у животу треба да се занима послом, а не ситницама свога уображења. Препирке другова продужавале су се, али се нијесу рјешавале. Ераст би по-некад остављао своју обожавану љепотицу, да дође к Леониду, и да му докаже неописану срећу своју, којом се љубећи наслађује у присуству своје љубавнице! Слободнокрвни филозоф би се само смијао. Он је налазио и других случајева, да побјеђује свог противника. Љубав одавно срањују с ружом, која плијени очи и њух, али руке боде: по несрећи, трње је трајније од цвијета!.. Ераст, наслађујући се, имао је и незадовољства: по некад му је било досадно, по некад би он био досадан; некад би страдао од своје вјерности, некад би га мучило непостојанство љубавнице. Ераст плачући би грлио свог друга, причајући му о којој лијепој невјерници. Леонид у таким случајевима поступао би великодушно: тјешо би га и никад и не помишљао на нарушати му ре. Али вјерени Ераст сам би себе кривио, проклињао, писао зле рачуне против кокета и испрва би их читао само другу, а кроз неколико дана женама и нај-послије би је бацао у ватру, опет заплијењен којим год анџелом, јер свака љепотица, која узимаше на себе труд, да га увјери у својој љубави, чињела му се небесним створом. И Леонид опет би морао дријемати, слушајући лијепа описивања. Једном ријечи Ераст или би уживао или мучио се. Леонид није знао за срећу и није ју ни тражио, а био је задовољан мирноћом своје душе. Први је умом обожавао слободу, али срцем је зависио вазда од другијех људи; други је саглашавао своју вољу са поретком ствари. Ераст би понекад завидио равнодушном Леониду; Леонид би вазда жалио врућег Ераста.

Овај пошљедњи отиде напошљеку из П. за једном љепотицом, оставивши болесног Леонида. Затим је био немиран због болести свог друга, десет пута се хтио повратити, али ипак дође у М—ву, одакле до неколико дана извијести друга о својој женидби...

„Увјерен, писао је многим примјерима, да све њежне свезе, есноване само на задовољству, не могу бити наде, и рушећи оост ављају у срцу тугу о прошлој заблуди, ја сам прибјегао

к свези, освећеној законом! Вјечност његова плијени ми душу, уморену непостојанством!“ Ераст је преклињао друга, да му похита у загрљај и да буде свједок његове истините среће.

Леонид се брзо јави у М—ву.. Обрадовани Ераст потрчи му у сусрет, говорећи:

— Сад видим твоју њежну дружбу!..

— Искао сам допуст, — рече Леонид равнодушно, — да пођем у своје село, а пут ме води крај М—ву... И збиља он отпугује кроз два дана.

Ераст је сам себи и другијема изгледао сретан: Нина, супруга му, бијаше прекрасна и мила. Он се уједно наслађиваше и миром и љубављу; али наскоро примјети у себи неко чудновато расположење и меланхолију; замишљао се и мило му бијаше, кад могаше плакати. Мисао, да му се судбина за вазда ријешила — да нема више шта жељети на свијету, а треба само да се боји губитка — чудновато узнемираваше његову душу. Ми никад не би могли овај осјећај објаснити хладнијем људима: оно би им се учињело лудошћу, али оно чини најсретнијег, најнесретнијим. Уображење, којему занавијек заузето срце не допушташе више тражити тајанственог блаженства за удаљени хоризонт, као да му је досадна његова беспосленост и раба жалосне фантоме око нас.

CRNOJEVIĆ
(Свршиће се.)

М О Л И Т В А.

Творче васионе,
Мрака, свјетлости,
Тихе вјечности,
Знања, мудрости,
Неисцрпних врела,
Сакривених дјела,
Лудила и маште,
Неиспитних тајна,
Охолости таште,
Простора бескрајна
И вјечите стазе,
Куд еони славе
Неизбројно вјуча,
Као низ минута,
Недај да клоне
Наш народ мили
У мрекој сили:
У бездан стрми
Пред гњев што грми,
У пропаст јада,
Пакости, јада,
Порока, бола,
У дјела срама,

Што крије тама
Лажних идола!...?
О недај!...
Погледај
Славна потомства,
Спаси их ропства;
Улиј им моћи
Сред црне ноћи,
Зовни их по гласу!
Пружи им руке —
Нека се спасу,
Нека се тргну
И вјечне муке
Окове свргну! —
О вишња Сило!
Под твоје крило
Заштити нас;
У наше груди
Слогу разбуди,
Циљу и мети
Стазу посвети —
Буди нам спас!...

Омогилш.

Новица Николић.

ЈОВАН ГРЧИЋ — МИЛЕНКО

— СЛИЧИЦА ИЗ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ —

Често пута долетиће вам у башту умиљата каква птичица, да вам запјева. И док год слушате јасни и слатки гласак њен како се разлијеже, дрхће и трепери, — дотле се осјећате у неком пријатном заносу, те желите, да та птичица никако и не престане пјевати, само да је што дуже слушати можете... Но чим она одлети, ви мало по мало заборављате на њу и ријетко кад ако се сјетите ње.

Тако је било и са овим пјесником. Некада, док је пјевао по разним српским листовима, допадао се је многим и многи су га хвалили; назвали су га чак и „фрушкогорским славујем,“ — али, чим је умро, престало се о њему говорити и данас ријетко који ако га спомене. То ми је баш и дало повода, да ја, и ако нијесам стручњак, приговорим ријеч двије опширније о његовој поезији, тим прије, што ми је Софи Милошевићу у младости особито свиђао, а заиста ми се и дан данас врло допада. Та у нас су се писале разне „скице“ и „студије“ о писцима слабијим од Миленка, па зашто да се једанпут и о њему не проговори?... Ја ћу дакле да „поведем ријеч“ а мило ће ми бити, ако се нађе који критичар од заната, да још боље и опширније пише о заборављеном „славују.“

Од Миленкових пјесама ја имам пред собом само оне, које су изашле у засебној књизи 1869 год. и које је он о своме трошку издао. Као што сам напријед споменуо, још у млађим данима, — сада сам и сâм врло често ковао стихове —, радо сам се лађао ових пјесама и читао их са необичним задовољством... Особито сам их волио онда, кад сам прије тога читао углађеније пјесме којег, можда и слављенијег, нашега пјесника. — јер су ме просто опијале својом њежношћу и простотом, исто као што ме онија мирис ситнога босиока, иза мириса леондера, ђурђица и т. д. Миленкови стихови нијесу онако течни као н. пр. Змајеви; нема оне снаге у изразима, ни полета као у Јакшића; нема оних лијепих слика, ни оне свечаности

Војислављево, — али има искрености, има њежних осјећаја као ријетко који, а то је управо једна од најбољих одлика лирскога пјесника. Он није много пјевао, али оно, што је испјевао, довољно је, да га карактерише као истинског, правог пјесника, који не пјева због славе и хвале, него због тога: *да му срцу одлане у грудим'.*

Та пјесме сам умиљате
 Још к'о дете посестрио!
 Па кад-год се срцу прохте
 Милогласно да запоје, —
 А ја звиљем пјесме лаке:
Загрл' те ме, сестре моје!

Тако пјева он о себи и ми му потпуно вјерујемо. И он те пјесме шаље:

. . . . српском крају
 Гдје-год јаде застанете, —
 Ту нек јади понестају!

Нама се чини, да међу најбоље Миленкове пјесме спадају *Дјевојачке пјесме*, од којих је неке испјевао у духу српских народних пјесама. Недекима је опет сасвим подражавао народној пјесми. Др. Љубомир Недић у својој студији о Змају рекао је, да он *није прави пјесник*, који вјешто подражава другим пјесницима и замјерио је Змају нарочито због „Бранкове жеље.“ Но ово мишљење г. Недића (кога иначе веома цијеним) није и не може бити оправдано, кад познајемо више пјесника, који су подражавали другима, па су ипак и велики и славни, нити им когод може порећи пјеснички таленат. Јер обични стихотворац, па ма како духовит био, није у стању са успјехом подражавати једноме великану, ако и сам није пјесник, па да се уздигне, или бар у неколико приближи своме узору.

А да се Миленко заиста узвисио до најбољих народних пјесама свједоче пјесме:

Везак везла пакосна ђевојка,
 Сву је пакост у везак увезла...
 Од пакости жице попуцале,
 И пуцајућ' вако бесједиле:
 „Ој Бога ти, пакосна дјевојко,
 Од пакости ми смо попуцале,
 Што и твоје срце не препукне?!“
 Ал' бесједи пакост из ђевојке:
 „Би одавно срце препукнуло,
 Ал' му неда *пакосници* драги:
 Час га воли, а час другу моли,

Па у једу срце отврднуло :
Зато није до сад препукнуло!

или она још љепша :

Девојка је зумбул хтела брати,
Ал' на цвету роса затрептала,
Две капљице — к'о два ока мала...
С' тог' је Мила цвећу говорила:
„Мој зумбуле, лалин ђувегијо,
Бих те млада радо узабрала, —
Ал' би стала два ти ока мала; —
То би лали, знадем, било жао,
Баш к'о мени, када би ме ујко
Са очима драгог растављао...“

Ове, а и још неке друге пјесме као: *Несташина девојка*, *Одбијена грана*, *Млади вољујар* и *Сирочад* заиста би брилирале и у Вуковој збирци. Кад ми недавно дођоше до руке Змајеве „Снохватице“ прочитао сам их са задовољством, али ипак ове Миленкове чине ми се много слађе, природније, искреније.

Но ово још нијесу најљепше у Миленковим „*Ђевојачким пјесмама*“. Има их у везаном слогу, које нам се боље допадају и у којима Миленко *није сасвим* подржавао народнијем пјесмама.

У читавој нашој новој лирици нећемо премного наћи тако лијепих пјесама, као што су Миленкове: *Убијени голуб*, *Ивањско цвијеће*, *задовољна ријека*, које бих ради љепоте овђе радо преписао у цјелини, кад би нам то само простор листа допуштао. У њима (осим у „*Ивањском цвијећу*“) има и онога Бранкова несташлука, те због тога и мислим, да је пјесник, пишући њих, угледао се на свога бољега и старијега колегу. Исто тако красна је и пјесмица:

Купала се два лабуда
У језеру лађаноме,
Њих гледала дјевојчица
У заносу слађаноме.

Ох, како је лепо тамо
У језеру лађаноме,
Ал' цури је лепше јоште —
У заносу слађаноме!

...Дуго их је глала тако
У језеру лађаноме,
Вурила им ђердом с' врата
У заносу слађаноме...

Та ћердан јој *на дну* мећем
 У језеру лађаноме;
 Ох, ал' она још мирује
 У заносу слађаноме...

Да је пјесник бирао ријечи и глачију риму, пјесма би сигурно била слабија, али због чега се она највише допада, то је она њежност, простота израза и лакшоћа, с којом је пјесник испјевао. Веома је допадљива и пјесма *Заборањена вјереница на самрти*.

Кудај срце, дуго кудај' нећеш!
 Могла би ти избрјит' ударце,
 И ма да се једвимице крећу:
 К'о соколи крила саломљених,
 Што узалуд жуде да полећу.

Кудај срце, дуго кудај' нећеш!
 Сваки удар праћен је уздахом...
 Не уздишем, што живота жалим,
 Већ уздаха мати што не чује, --
 Ил' што чује, ал' им не верује!..

Кудај срце, дуго кудај' нећеш!
 Само вјеру немој испуцати:
 С вјером хоћу живот да умукне;
 А кад мртву целива ме мајка
 Докан ће ми драги да јакне!..

Како тужна и како лијепа пјесма! Зар у нас има још много пјесника, који би са мало ријечи, а овако дубоко дарнули нас у сред срца?! И зашто за нас баш Миленко тако гане?.. Зато, што је толико осјетљив и тако мекана срца, које и за другим може искрено да заплаче... Сваке хвале вриједне су још пјесме: *Љешња ноћ у Фрушкој Гори*, *Пушник*, *Стари звонар*, *Ђевојка несретне руке* и *Бербанска ноћ*. Њежна је и пјесма: *Дјевојкин сватовци*.

Сви ће ми свати
 По ружу дати,
 А врео пољуб
 Жалосна мати;
 Дражи ми пољуб
 И моја мати,
 Нег' цвјетне руже
 И мили свати!
 Одби се грана ..

Сви ће ми свати
 По дукат дати,
 А горку сузу
 Жалосна мати;

Дражка ми суза
И моја мати,
Нег' скупи новци
И добри свати!

Одби се грана....

Има и добрих пјесама, које, кад једанпут прочитате, одмах остављате на страну и не желите их више узимати у руке. Али ове Миленкове пјесме човјек може да чита по толико пута и, што год их више чита, то му се боље допадају и увијек оста-вљају за сабом дубок и трајан утисак....

У патриотским пјесмама Миленко је већ слабији, а нарочито онда, кад хоће да је бомбастичан т. ј. кад хоће да подржава Ђури Јакшићу. На жалост, он нема Ђурина полета, нити Ђурина израза, а и осјећаји му нијесу онако бујни као у Ђуре, па каткад и јаче кликне и размахне крилима, то га опет за час видите, како малаксава и пада, те због тога не може ни да нас занесе и освоји. Једино нам се могу допасти опет оне пјесме, у којима подржава народнима, а то су *Соколови и Девет ђевојка*:

Питало се девет ђевојака,
Питало се све по девет пута!
Шта ће бити та девет година?
Ал' их туга махом обхрвала,
Јер не знаде једна другој касти.

и ако се ни ове не могу такмачити са оном красном Змајевом пјесмом *Борило се па се уморило...* У једној само пјесмици био је *прави* Миленко и то у оној *Вилина суза*.

На чело моје, вило,
Суза је твоја пала;
На челу моме глатком
Заостат' није знала;

С њега је склизна, вило,
У тужно око моје:
Та суза сад је пјесма,
Што плаче *јаде* твоје...

Због тога ова пјесма и ако је тако кратка, највише нам се допада.

Најмање их је на броју, али су тако дивне Миленкове љубавне пјесме и његове тужбалице за мртвом драгом. Његово пјесничко срце освојила је лијепа Српкиња Милена Стефановићева и он, не имајући љеншега нити богатијега дара, даје јој

своје пјесме. Мени се чини, да се све срце његово истопило у њима. Та он толико воли своју драгу, да би јој дао :

Најдражу пјесму своју
Да је раздере!

Он узима из њезиних њедара киту цвијећа и

— Сада, јаће моје,
К'о аманет чувам дара, —
Кад утехе срце тражи :
Са цвијећем се разговара...

Но, на жалост, његова љубав није била дугога вијека. Драга му умрије, а он остаде тужан, да за њом кука и нариче. Бескрајни бол и дубока туга укоријенили су се у његовом срцу и мјесто да тлаче, он је то излијевао у пјесмама. Па како су лијепе те пјесмице! Нема тога читаоца, који ће остати равнодушан кад их прочита, а не уздахне или не пусти сузу. И змајеви „Ђулићи увеоци“ најјеривали су нам често пута сузе на очи, али ове Миленкове, и ако их на број нема колико Змајевих, ипак нијесу ни мало застале; једнако су лијепе, једнако тужне, једнако искрене. Изгледа ми, да их Миленко писао крвљу срца свога и оне сад блистају као сићани алемови међу нашијем директијем пјесмама.

Како је н. пр. лијепа ова пјесма:

Китњасто се коло ено
Пред кућицом твојом спрема, лако спрема,
Све се цуре уватиле :
Само тебе јоште нема, тебе нема.

Стар ти бабо коло гледа
Кроз прозоре жалостивно, жалостивно ;
У оку му суза дрхти :
Јер не види чедо дивно и предивно!

Он крај кола мене види
Жалостива и пресетна, ох пресетна,
Али не зна да ме мори
Туга 'нака истоветна, истоветна.

Ја не идем колу зато,
Што и мени среће спрема, лако спрема ;
Већем тебе да потражим
Ал' у колу тебе нема, тебе нема;

Зар то није красна пјесма? Зар није из срца исчупана?..

А како ли је лијепа и она:

Имам, браћо, једну ружу
Једну лепу мирисанку,

Па је гледам к'о зеницу
Сваког дана на уранку...

или она:

На цветићу роса трепти
Као суза у мом оку,
Сјајна роса радости значи,
Суза шугу предубоку.

Кад са цвета роса пане,
Он за њоме горко жали,
А ја сузу и сам тарем
Не би л' с њом и јади пали!..

Моје је мишљење, да Миленко, кад ништа друго спјевао не би, него ове јадованке, заслужан би био спомена, а тим прије, што, као што прије споменух, немамо скоро ни једнога пјесника, који је толико њежан као он.

Остале пјесме Миленкове, што их је скупио и назвао „Разне“ не могу се ни близу такмачити са овијем пјесмама, али и тамо их има врло лијепих и допадљивих, као што су: *Прољетна зора*, *Прољетни дан*, *Киша прољетница на селу*, *Поточара*, *Вијенац* и *Пушник*, те ће многи читалац уживати у њима.

Кад би се нашао неко, који би приредио Антологију српске лирике, ја мислим, да би се из збирке пјесама Миленкових могле изабрати неколике, које би туде тако лијепо пристајале, као мирисаве љубичице у вијенцу красних ружа, камелија, зумбула и других красних цвијетова и њихов мирис, макар и не био тако јак, ипак ће увијек бити слadak и пријатан...

Руск.

теко слаби, да су готово гладни устајали од стола! Више пута су пану Алојзу крчала пријева од глади, а Картач, слушајући то крчање, подизао је њушку и у очима могао си му прочитати, од прилике, ове мисли:

— Та не смије ово дуго трајати: морамо њешто почети.

А кад су псу оваке мисли у главу долазиле, човјеку су се прије морале наметати.

— Заиста, треба се некако помоћи!

Било је јесење доба; а Глиново било је пуно дивљачи; Добрановски је, дакле, одлучио да се лати лова, који је одавно занемарио.

Пушку је узео од мјесног економа и отишао у лов, с њим је био и Картач.

Ну није лако уловити зеца; за то су се пан Алојзо и Картач натумарали по стрњикама и ораницама, враћајући се кући гладни као курјаци.

Најлакше је убити патку: дебела, па се тешко подиже из шевара, гдје пасе, а често ти испред носа прхне. Ствар је само у томе, да се уђе у шевар и да се отуд изгоне. То је било врло тешко овим људима.

— Но, Картачу, врати се шевару, иди, тражи! — викао је Добрановски; а пас ни бриге има.

Ни пујдање, ни молбе, ни пријерице није помагало. Ни газди, ни псу није се ишло у шевар, али за то су се и по други пут вратили гладни.

Отада Картач није више друговао с паном Алојзом, а кад би овај пошљедњи кренуо у лов, Картач је бјежао, кријући се по разнијем буцацима.

Пан Алојзо најпошље сретете на путу једног старог сељака, сметењака, кога су сви у селу звали „Луди Јашо“. Човјек тај, умно болестан, свуда је тумарао, говорећи да тражи службу. Тако једном мршав, вас исцијепан са глупијем осмјехом и блесастијем погледом стаде пред пана Алојза и заустави га.

— Ви бисте ме можда примили у службу...

— Иди са мном... — одговори Добрановски.

И глупи Јашо пође. Пан Алојзо рече му да уђе у шевар и плаши патке. Идиоту се то јако допадало: он је гацао по рити, патке су се дизале, а Добрановски је стријељао. Лов му је сад ишао од руке: бивши спахија Цвјетановачки сваки дан је вечерао печенијех патака, које је сједећи или стојећи на обали рита убијао.

Ни Картач се није узалуд башкарио по пољу. Кад би му газда отишао у лов, Картач би одмах у село. Тамо је чинио познанство и правио пријатељство са сеоским псима. А тијем псима као да је импонирала црна и коврцаста длака пудлина, а можда и разум његов; јер су врло вољели Картача. Могао си га више пута видјети, гдје лежи на средини друма и посматра гомилу паса, што се на путу играју.

Познато је, да су сеоски пси смјеса разнијех раса: потомци вижљи, огара, хртова и овчара разно укрштених. Црни пас изгледаше као да у тај мах посматра и оцјењује својства и поријекло својих новијих познаника — а кад је био с тијем на чисто, опријатељи се са два пса: с једним, који је напомињао порекло од пантера, и другим, у чијим је жилама без сумње текла крв хртова.

Све троје изађоше једног дана у поље. Картач је трчао међом, водећи за собом своје друштво. А кад су били под главицом, што што се на њивама уздизаше, Картач се попе на сам врх и ту леже, пруживши се колико је дуг и широк. Она друга два пса узеше трчати тамо и овамо. Винелин потомак одмах осјети неки мирис, па поче играти, врћети репом, а носом њушкати по земљи. Наједном истјера зеца. Сад пас, у чијим је жилама текла крв хртова, пусти се у потјеру. Страшна је то била трка: зец и пас само су промицали испред очију пудлинијех, који је с главице мотрио. Најпослије запраши се земља, разлеже се глас као у новорођеног дјетета: пас је баш тада стигао и давио зеца.

Картач је све то видио и слушао с главице. Тад се подиже, стрча с главице и у касу допаде до насâ, који бјеху већ почели, да једу од закланог зеца. Чим је стигао, подиже свој кратки репић, запара неколико пута ноктима земљу и зареза тако строго, да оба сеоска пса, подвукавши репове под собом, удаљише се од зеца. Картач омириса зеца као бајаги вичан томе: па се забије угодно и намјести и поче јести.

Вижљин и хртов потомак дуго су се оближивали, док је Картач утолио глад. Остави им само кости.

Сад је лов био сваки дан: Пан Алојзо јео је патке, Картач зечеве.

Дошла је и зима, а глупи Јашо вазда је служио Добрановском као хајкач, а сеоски пси Картачу.

НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ

СРПСКЕ ЈУНАЧКЕ НАРОДНЕ ПЈЕСМЕ

Удар Турака на чобане Анђелића и Јакшића.

Збор зборили Турци Колашинци,
У Ободу селу кривоме,
На чардаку Таировић Муја.
Има пуно сто двадест Турака,
Све Калића љutih крвопија,
А међу њих турске буљубаше:
Једно бјеше Таировић Мујо,
А друго је Дедов Абдулаху.

Турци сједе на танку чардаку,
Пију кафу, а пуше дувана.
О свачему пијући говоре,
А највише зборе о јуваштву:
Ко је видио Јосифа главу,
Ко ли више добио мегдана,
Но не збори Дедов Абдулаху,
Нити збори, нит' се друштву фали,
Но на чибук наслонио главу,

А пита га Таировић Мујо:
„Абдулаху, наша буљубашо,
„Што не тураш еглен у дружину?
„Каква ти је голема невоља?
„Бе ли ти је остала срамота,
„Те о јаду мислиш нечијему?
„Кома ли ћеш доскочити главе?“

А Абдулах њему бесједио:
„Еј ви Турци, црн ви образ био!
„Што с' фалите, кад немате чиме?
„Знаш ли, Мујо, не знали те људи,
„Кад катуне наше поперисмо
„У Барице зелену планину,
„Изјависмо овце и говеда,
„И чобане да чувају стадо,
„А планинке наше буле младе.
„Но су за нас власи обазнали
„Од Прошћења кућа Анђелића
„Глас дотури у племе Шаранце

„Ваздашњему нашему крвнику,
 „А на име Јоксим капетану.
 „Анђелићи њему доставише :

„„ О Јоксима, млади капетане!
 „„ Ти покупи једну чету малу,
 „„ Па је води у Барице равне,
 „„ Ту можете шићар шићарити,
 „„ Неколико глава погубити.
 „„ Русих глава Каљића чобана,
 „„ Бијеле им овце одјавити,
 „„ Одјавити овце и говеда
 „„ И дебеле коње из ерђеле.““

„А кад Јоксим разумио гласа,
 „Хитро скупи војску од Шарана,
 „Па удари нама на катуне,
 „Плијени нам стадо из Барица
 „И колибе наше попалише
 „А планинке наше прегазише,
 „По планини ђецу разагнаше.
 „Глас допаде нама у Ободу,
 „Да је војска на катун удрила,
 „Појахасмо коње од мегдана,
 „У Барице брже изагнасмо,
 „Од катунa ништа не нађосмо,
 „Не нађосмо ништа по гаришта,
 „Бијеле нам овце плијењене,
 „Црне њене овце и говеда
 „Стоји писка була на гариште,
 „Стоји писка ђеце по планини.
 „Ми смо наше робље сакупили
 „И повели ка селу Ободу.
 „Која фајда, што их поведосмо,
 „Без Барица живјет' не можемо.
 „И те бих ви јаде опростио,
 „Но не могу јаде опростити,
 „Што се друга чета подигнула
 „Од Шарана и од Руданаца,
 „Чета мала четрдесет друга,
 „А пред њима до три арабаше
 „Сва три ћу ти по имену казат' :
 „Једно ти је Раде Кнежевићу,
 „Перјаник је Књазу Петровићу,
 „Друго ти је Шарчевићу Ристо,
 „А треће је Глушчевићу Мићо.
 „Преведоше чету у Прошћење
 „У Прошћење у Јакововиће.
 „Прошћенци су турски издајници,
 „Па им кољу овце и јагањце,
 „Спремају им лака брашњеника,
 „Калаузе шићар за хајдуке.

„Отле чета окрену каурска,
 „Па их ето ноћно без мјесеца,
 „Док дођоше у Лугове равне.
 „Конак чине у Букова Шиба,
 „Па у јутру зором уранише
 „И удрише на равне Лугове,
 „Плијенише пет стотина брава
 „Два чобана жива ухватише,
 „А трећи је једва утекао,
 „Те нам дава абер са стијена
 „Бе су бјеле плијењене овце.
 „А ја кад чух шта се урадило,
 „Па појахах дебела кулаша,
 „А повикнух мог брата Смаила,
 „И изметнух двије пушке мале,
 „Абер дадох на четири стране.
 „А кад чуше пушке Колашинци,
 „Колашинци као мрки вуци
 „Чим су моје пушке разумјели
 „Окупи се три стотине друга.
 „Истрчасмо на Бурен планину
 „А отоле право на Лугове —
 „Берасмо их трагом низ планину
 „Стидосмо се у Жари планину,
 „Убисмо се боја из пушака,
 „Четири нам друга погибоше,
 „А каурин едраво отидосе
 „Бијеле нам овце одјавише
 „За њима се опет упутисмо,
 „А кад власи на Пољану били,
 „Те се власи више не бојаху —
 „Удрисмо им са четири стране,
 „Убисмо се боја жестокога:
 „Пуче пушка Смаја Усовога,
 „Те погоди Саву Зуковога,
 „Ја повикнух брата Смаил-агу:
 „Ха напријед, посијечи главу!
 „Он повади пламенога ножа,
 „Да он Сави посијече главу;
 „Ал' је Сава јунак од јунака —
 „На десну се ногу исправио,
 „Иза паса пушку извадио,
 „А Турчина близу напуштио,
 „На згодно га мјесто погодио —
 „По сред паса, укиде га с гласа.
 „Ја кад виђох ће Смаил погибе,
 „Ја повадих пламена ханџара,
 „Те посјекох Саву Зуковога
 „И осветих Смаја брата мога.
 „Отоле се натраг повратисмо

„И погипбу браћу избројисмо :
 „Што рањено што ли је на мртво
 „Петнаест нам погипе Турака,
 „А каури одјавише овце.
 „И те бих им јаде опростио,
 „Но не могу јаде опростити,
 „Што су власи азгин учинели
 „Од Прошћења мјеста крвавога,
 „Три Јакшића и три Анђелића
 „Што је зала око Таре хладне
 „Они јесу сваком јаду глава.
 „Од кад дође у Прошћење равно
 „Из Шарана кућа Анђелића
 „Мира нема сваке јаде раде,
 „Чете српске никад не одлазе,
 „Сјеку, пале, плијењају браве,
 „Не даду нам издић' у планину,
 „Но се они по Жарима шире
 „Изјавили хиљаду оваца
 „И стотину у целеп говеди,
 „Па се власи хаси учинили,
 „Широм овце по планини јаве,
 „За нас аге ништа и не маре.
 „Од планина до више Обода
 „Кудају им двојца и чактари,
 „А пуцају влашки цецердари,
 „И пјевају из грла чобани,
 „Те нам плаше дјећу и чобане,
 „То нашему не подноси дину :
 „Од каура Турчин да зло трпи.
 „То је, Мујо, голема срамота.
 „Вала била, па се куне дином,
 „Ја кауре више' трпјет нећу,
 „Да бих своју изгубио главу,
 „Но је л' була родила Турчина,
 „А данас га придесила овђе,
 „Да довати пушку до ремика,
 „Да изађе у Жару планину,
 „Да уходи пребијеле овце,
 „Анђелића и Јакшића овце,
 „Бисмо ли им смјели ударити
 „И бијеле овце плијенити,
 „А још Лаза с браћом погубити
 „И са њима два млада Јакшића,
 „Да срамоту нашу осветимо?“

Сви јунаци ником поникоше
 И у црну земљу погледаше,
 Но не гледа једно туре младо,
 По имену Рутовић Смаиле;
 Но од земље на ноге скочио,

Са њим Турчин Аџо Лалевићу,
 Доватише пушке посриједи,
 Па их ето гори и планини,
 Док дођоше брду Вјетрnome,
 Спустише се борју зеленоме,
 Ту их бјели данак оставио,
 А тавна их нојца прихватила.
 А кад свану и сунце ограну,
 Те чобани отворише овце;
 А кад Турци овце сагледаше,
 Дobar им се шићар учинио,
 Па се отле натраг повратише,
 Док дођоше у село Обода,
 Ту находе на искупу Турке.
 Кад изишли на танка чардака
 Па Турцима седам натурали,
 А Турци им здравље прихватили
 И широко мјесто направили,
 Доносе им кафе и дувана.

Но пита их турчин Абдул-ага:

- „Мој сестрићу, Аџо Лалевићу
- „Бе си био, што си учинио?
- „И јеси ли влахе уходио?“

Но говори Аџо Лалевићу:

- „Мој данца Дедов Абдулаху:
- „Ми смо гори и планини били,
- „Бијело смо уходио овце,
- „Има пуно хиљаду оваца,
- „И стотину у целеп говеди.
- „Код оваца није нико нема,
- „Без чобани што чувају овце
- „А у њих је слабо и оружја;
- „Још код брава лијепа ђевојка
- „Баш ђевојка Јакшићева Мика,
- „Љепоте јој у свој земљи нема —
- „Љепша ј' цура од бијеле виле.
- „Ту можемо шићар задобити
- „И Јакшића Мику заробити,
- „Три чобана влашка погубити,
- „Отишли су власи у планину
- „Куновици и Изјаловици
- „Да ту ћену зелена сијена,
- „Па ту Лаза нема ни Николе
- „Неће доћи за три четир' дана.“

А кад чуо Дедов Абдулаху —

Удари га руком по плећима:

- „Бе аферим, мој мили сестрићу.“

Па да видиш турске буљубаше

Ни сједио, нити дангубио,

Но од земље на ноге скочише

Посриједи пушке доватише.
 Поја' Абдул дебела кулаша,
 За њим Мујо претила дората,
 Па их ето стрмом уз планину,
 Докле долу дођоше Мекоме,
 Ту сретоше три добра Србина:
 Два Зејака и Јевта Минића,
 Те двојицу од њих преварише
 И русе им главе погубише.
 Тада рече Таировић Мујо:

„Турци браћо, да се послушамо,
 „Да с' одавле натраг повратимо,
 „Док смо здраво срамоте нам нема,
 „Доста за нас нема и шићара.“

Но говори Дедов Абдулаху:
 „О турчине, Таировић Мујо!
 „Не турај ми страху у дружину
 „Но ако се јеси препануо —
 „Ти се натраг у Обода врати
 „А ја одох у Жару планину.“

Па отоле окренуше Турци
 И одоше у Жару планину.
 А кад Турци у Жару дођоше,
 Примичу се на торину Турци
 Док их хитре вашке оназише.
 Тад додани на ноге скочише,
 А међу њих Лазо Анђелићу
 Па довати пушку рефердара;
 Пред колибу јунак искочио.

У то турске пушке запуцаше,
 Лаза одма с раном саставише;
 Ал' је Лазо срца јуначкога
 Нити паде, нити се препаде,
 Нити своје друштву казиваше,
 Но он своје довикује друштво,
 Од колиба метеризе граде
 Бјеле овце у торини бране.
 Али Турци отворише браве,
 Одјавише натраг низ планину.
 Кад то виђе Лазо Анђелићу
 Па друшини ријеч проговара:
 „А напријед, ако Бога знате,
 „Дако би нам Бог и срећа дала
 „Не бисмо ли овце повратили.“

Па напријед загон учинише;
 Ама неће трагом за Турцима
 Него иду пријекијем путем
 И на Шљеме претекосе Турке
 И Турцима кланце поваташе.
 Тада Лазо друштву говорио:

„Ви немојте пушке истурати,
 „Док не пукне мога дефердара
 „Хоћу гађат' Дедов Абдулаха
 „Највишега српског зулумћара,
 „Ви у Турке одма кидишите,
 „За оштра се гвожђа доватите,
 „Ја ћу викат' грлом бијелијем,
 „Спомињаћу шаранске јунаке,
 „Који 'но су прије долазили,
 „И Турцима много додијали.
 „Турци ће се одма препанути,
 „Помислиће — удрише Шаранци,
 „Као што су прије ударали.
 „Дако би нам Бог и срећа дала,
 „Дако бисмо разагнали Турке
 „И бијеле повратили овце.“

У ријечи у којој бијаху,
 Наљегоше низ планину Турци
 И бијеле најавише овце.
 Сербез иду низ планину Турци,
 А Срби их близу напуштише.
 Но да видиш Анђелића Лаза:
 Он Турчина гађа Абдулаха;
 Не погоди ару Абдулаха,
 Но крај њега Лазевића Апа,
 Баш сестрића дедов Абдулаха,
 Насред срца јурише га с пласом,
 Ни жива га земља не сачекла,
 Тада српске пушке заупуцаше
 И у Турке јуриш учинише.
 Стадоше се довикиват' друштво:
 Лазо виче Шаранске јунаке,
 Баш јунака Рада Кнежевића,
 И сокола Мића Глушчевића,
 И храброга Риста Шарчевића
 И остале српске арабаше.
 Кад виђоше, па се препануше,
 И мишљаху удрише ускоци,
 А пред њима њине арабаше,
 Па се Турци мало измакоше,
 А Срби им боље навалише.
 Но да видиш брата Лазовога,
 А на име Мида Анђелића;
 Мидо виче брата Милосава,
 А Милосав два брата Јакшића.
 Но да видиш Јакшића Николу,
 Он пламена ножа повадио,
 А у Турке јуриш учинио.
 Па он виче из грла бијела,
 Довикује Анђелића Лаза,

И остале Србе соколове,
 Кад се Турци на муку виђоше,
 Оставили пребијеле овце,
 Побјегоше стрмо низ планину,
 За њима се Срби натураше,
 Осморшцу с раном саставише,
 А петину на мртво убише,
 Међу њима Аџа Лалевића.
 Па се Срби здраво повратише,
 И бијеле овце одјавише,
 Пјевајући и пушке мећући,
 Ће су храбро мегдан задобили
 И без ране и без мртве главе.
 Но што рече Јакшићу Никола:
 „О ти Лазо, милу Богу фала,
 „Сретно ти нам данас дан освану,
 „Те јуначки мегдан задобисмо,
 „И без ране и без мртве главе.“
 А Лазо му зађе бесједити:
 „О Никола, окрени се амо.“
 Окрену се на Лаза Никола,
 Ал' се Лазо у крв обукао,
 Што од рана, а што од Турака,
 А ране га бјеху освојиле,
 Не могаше с мјеста помакнути.
 А кад виђе Бетка дружина,
 Па рањена Лаза дохватише,
 Понијеше у колибе Лаза,
 Те ећиме лаке добавише,
 И од рана њега извидаше.
 Хоће Срби весела им мајка,
 Њима мајка, а мене дружина. —
 Да су здраво Срби витезови,
 Кад не жалеле живот за поштење...

Поља.

Граничар.

СРПСКЕ НАРОДНЕ ЖЕНСКЕ ПЈЕСМЕ

(Из Зубаца.)

Лијена Мара.

Расла јела, да је више нема,
 Под њом Мара, да је љепше нема.
 Просио је царе за Лазаром,
 Цар је проси — Мара се поноси.
 „Пођи Маре за Лазара мога.“

— Нећу, царе, за Лазара твога,
 На Лазара до три мане кажу:
 Једна мана — боли Лаза глава,
 Друга мана — нема Лазар мајке,
 Трећа мана — неће га Мара.
 Није штете, што га боли глава,
Но је штења: што га неће Мара!“

Што ме даде за самцом.

Повила се гора божурова,
 Ни од вјетра, ни од сунца љетна,
 Но од клетве лијепе ђевојке:
 „Бог т' убио горо божурова,
 Али тебе, али моју мајку,
 Што ме даде за самцом јунаком,
 Који нема куће ни баштине:
 Кућа му је камена пећина,
 А баштина гора и планина.“

Благо томе ко има мајку.

„О, ђевојко, злаћена јабучко,
 Кад си расла на ког си гледала,
 Ал' на мене, ал' на брата мога,
 Ал' зелена бора на планину?“
 — „Ни сам на те, ни на брата твога,
 Ни зелена бора на планину,
 Но сам била једина у мајке,
 Ранила ме медом и шећером,
 Појила ме кавом и ракијом;
 Шећер јела, шербет воду пила,
 Свиљу прела — на свиту сјеђела;
 У вече ме рано лијегала,
 А у јутро позније дизала,
 Кад ме буди, у очи ме љуби:
 „Устај, срце, грануло је сунце!““

Ђевојке су ђаволице.

— Која вода брода нема,
 Но све камен до камена;
 Из камена струк босиља,
 Под босиљем коло игра,
 Изнад кола тама пала,
 У таму се соко вије;
 Јунаци га к себи маме,
 На сребарне ђевердане,
 Соко више — те навише...
 Невјесте га к себи маме,

На шарене опрегљаче,
Соко више — те навише...
Ђевојке га к себи маме,
На свилене јагдлучиће,
Соко ниже — те наниже...
Ђевојкама у криоце.
Ђевојке су ђаволице,
Те сокола премамише!

Из збирке Риста М. Поповића.

НАРОДНЕ ПРИЧЕ

Ашик Гарип.

(Турска причаца.)

У Цариграду живио неки бербер сасвим оскудно; једва ако је могао да заради хљеба за себе и своју кћер, коју је он одвећ волио. Било јој је име Гонца (ружица). Она је била врло лијепа; али, што оно кажу: „залуду је сва њена љепота, кад не види сунца ни мјесеца, ни црнога ока од јунака.“ Но то није било тако. Истина, адет је у Турака, да се женске крију од мушкијех, али је Гонца на то мало пазила. Колико јој је пута отац говорио, да не излази у башту, па ни на прозор. Њему је главно било, да сачува част својој кћери. Једанпут спази Гонцу и Омера гдје се причају кроз провирну ствар. Омер рече својој шћери: „Још једном ако те видим, да говориш са оним препреденим Омером, — тебе ћу удавити, а њега убити! Видиш, да покоји пут не могу ни само хљеба да зарадим.“

Неко вријеме ствар је ишла по вољи очевој. До душе, Омер би често пута провирнуо кроз распали зид, али, пошто би видио, да му нема Гонце, опет би сретан пошао у свој дућан. Гонцин отац био је задовољан, но његово задовољство не оста за дуго. Једнога дана он опет застане своју кћер, гдје се разговара са Омером. Готово је пружио руку, да је удави, но опет нешто застане: нити што рече Гонци, ни Омеру. Послеје по године берберин у Скадар утече.

„Бар овђе могу починут' од онога препреденог Омера. Заиста изгубио сам му траг. Нек све тражи неће нас наћи.“ — Говораше берберин сам у себи.

И Омер је био сиремах као берберин; но Омер је био млад — без оца и мајке, али заљубљен!? Хи, до уши. Радио је у свом дућану, а мисли су му на Гонцу. И Гонца је на њега мислила; ал' јест: количак их простор раздваје? Гонца је сад наличила на славуја; дочепала се слободе. Није више затворена: највише се задовољавала с тијем, што још њен прозор гледа у очину берберницу. Но свакајак, није прошло ни једног дана, кад не би на Омера промислила. „Фала Богу, чудновата је и наша вјера! Бог изгорио и те књиге! Бог убио и онога који је написао у њима, да не може ђевојка бирати што она оће!“ -- мислила је Гонца.

Да није Омер био сиремах, може бити да би му берберин дао своју кћер, али што ћеш? он је мислио друкче: „Лијепа је моја кћер; наћи ћу ја њој гдје добро живљети, а тако ће и за мене боље бити.“

Једнога дана сједио је берберин у својем дућану, па, пошто није имао да кога брије, узео је своје бритве и оштрио их.

„Селам—у алах! (добар дан.

„Алећум селам!“ прифати берберин странацу, који дође замотане главе.

„Зуб ме боли, рече му странац, оћу да га извадим.“

„Пеке“ (извол те). Сад берберин узме клијешта (обично код Турака бербери зубове ваде.) Заврне му главу, и стане га куцати по зубовима. Странац је био страшно збуњен. Кад му берберин каза, да ће бити кутњи, бјеше црн — он му одма потврди. Бербер извади зуб, а странац је стајао непомичан.

„Нијеси потрефио на болесни зуб, рећи ће странац некако смућено, ето болесни ће бити до овога, којег си извадио.“

Берберин извади и други зуб, а странац је једнако стојао непомичан, Најпослије извади и трећи зуб, па и четврти и тако би му берберин све повадио, да се није загледао у њега.

„Што! ти си Омер?!“ цикну берберин упропашћен.

Заиста то је био Омер. Сирома Омер! стигло је све зубове да повади, само да више гледа на прозору његову Гонцу. Берберин се тек сад сјети, да Омера није зуб болио, већ се претварао.

Послије неколико дана, јадни отац, видећи да нема куд камо — даде му је за жену.

Удрила Шара на клинац.

Био један младић, који, кад год би искао кћер у свога сусједа, ови би му вазда одговорио: „Боље би било за тебе, да се ти манеш моје кћери. Ти нијеси у доброј снази, а она има кључај, те се често наљути: псује, куне, и ломи све, до чега дође.“ Ови је за све то знао, али свакајак није се могао оканити. Елем, тамо овамо — узео је.

Послије мјесец дана млада се невјеста наљутила: псовала је домаћина и свашта чињела.

Домаћин је све то трпио. Најпослије у једно зло доба она се стиша и умири. Сјутра дан наљути се домаћин: нити је псовао, нити клео, па ни штету по кући чинио, већ узме добар штап, па по жени. На питање женино: што му је и зашто је бије, — он је само одговорио: „Дошла ијед и мени, као теби.“

Казују људи, да се та жена није више никад љутила.

Сломио ногу.

Неки златар сасвим би мало сједио у своме дућану. Вазда би ишао кроз кафане, и по пио дан пио и картао се. Неки сељак, који је био нашао комад злата, затражи га у дућану, па, пошто види да нема златара, пође код једног трговца и продаде му злато за сасвим малу цијену.

Послије тога златар је био у дућану. У толико дође трговац и покаже му злато, које је купио од сељака, што је најприје њега тражио. Златар сад види да зло чини, што не пази свој дућан, па, знајући, да друкче не може биви — сломи своју ногу. „Што то учиње, јадан брајко!? упита га трговац.

„Свако, ко има свој дућан, а не пази га, треба да сломи ногу, јер сам дућан не тргује,“ — одговори он.

У очи свеца.

Неки враголан дозвољае сусједа да му нешто помогне. „Не могу, душе ми, јер ми је св. Никола на праг од куће“*) одговори му овај.

„Ха, Бог ти да сваку срећу, који ми каза, е ти је доша св. Никола; а Бог и душа, ето ме одма тамо да видим св. Николу, јер га нијесам никад видио.“

Из збирке Илије Н. Златичанина.

НАРОДНЕ ИЗРЕКЕ.

Скупио у Фоци: М. С. Поповић.

Како је мени, а како је седу? (Кад се коме што допада.)

Коза крепаје, а реп заковрчава.

Кучала мачка цигарицу, па не могла докучити, па помисли: нијесам ти ни муштерија!

Коликав је, ко хумска Потурија!

Ко Настрадаиново сијање. (Настрадаин из јутра сијао, а у вече што је посијао, то би повадио. Запитају га: „Шта то чиниш?“ — Да ми ко покраде!“) —

Кад кола шкрипе, волови ричу.

Магарац у Стамбол кад оде, исте уши донесе.

Мило ти је добар бити! (Кад је ко непоштен.)

Малена мацарија, лијена, а скупа.

Није то Алај-бегова слама! Алај-бег, имао много сламе, па је сваку сламу узимао, па ко би шта хтио дабе, ричу му: „Није то Алај-бегова слама!“)

На међеду месо, на соколу перје.

Није пиво, пошто је прије било!

Неће бака више под дријењак! (Нека бабетина дошла под дријењак, да се наједе дријењака, ће је ухвати међед и шћаше је изјести. Почме се бака молити: „Медо, медане! Немој баке јести. Имају у баке три шћери: Тврда, Мёка и Нећа, па ћу ти их дати, коју 'оћеш!“ Међед је на то пушта, и бака оде весела кући. Кад би у ноћи, дође медо пред бакину кућу и стане лупати на врата:

— Бако! Бакана! Знаш ли, шта си рекла, дај ми шћери?!

— Коју ћеш, медо? — проговори бака.

— Дај ми Тврду!

— Тврдо бака затворила врата!..

— Дај ми Мёку!

— Мёко бака прострла пода се!

— А, ти ми дај Нећу!

— Неће бака више под дријењак!..

Међед се нађе у чуду, оде љутито од бакине куће и код дријењака ископа јаму, па се завуче сав, само промоли реп. Случајно опет наиђе бака крајем дријењака, па кад види да се нешто црни, помисли: оно мора, да је неко црну вуну заборавио, па дај, да узнем. Дође под дријењак,

*) Тако се код нас каже кад је коме слава, или био који му драго светац близу.

потегли за реп и теглећи извуче међеда, који кад је виђе, викне: „Ту ли си бако?!“ и сву је некомада.)

Немој да буде као смрдљива боровича! (Продао једне године неки човјек масло Турчину, које је ударало боровином. Друге године кад га је понудио, Турчин му рече: Немој да буде као смрдљива боровина!)

Не чуј Миле, кад те гуја дира. (Кад ко кога облагује, на ако је прав, нека се не бо-и.)

Нијесам се с кућом побрио! (Кад ко хоће што-год јефтино да купи, а дотични му не да.)

Одоше паре у земљу.

НАРОДНЕ ПОСЛОВИЦЕ.

(Скупљене по Црној Гори по азб. реду.)

Имах те, не познах те; изгубих те, познах те.

Идућ' нешто, сједећ' ништа.

Из зла дужника и козу без козлета.

И зла жена, добра жена.

И што лети, пануће на земљу.

Изио би оцу ногу

Изио би косијер.

И моја мајка би умјела начинити питу, но нема оно-што се меће у њу.

Из мире три ђавола вире.

И Бог чека, док душа испане.

И оца би свога објесио.

И ако су волови брзи, земља је подијељена.

Један пас низ мост, други на мост, трећи под мост.

Ја сам се опростио од моје болијести.

Ја сам пио, ти си пјан.

Јечам трчи, а ракија виче.

Јачи каче, а нејачи плаче.

Једном руком у кадуч, а другом у прси.

Јевтинија земљу храни.

Јунак је међу женама.

Још он на туђе зубе једе.

Још му манкаје реп.

Ко се од тебе чува од ораха, чувај се ти од њега од товара.

Ко тражи пробирач, нађе отирач.

Кад почне човјек ћош од куће разурати, хоће и средину.

Ко ће своме народу наткати марама?

Кад се клоне на кољена, сваки прелази преко њега.

Кад збори, мед твори.

Какав је светац, такву му треба свијећу уждити.

Коме се даде глада (торина), даде му се и струга.

Колико се спица може манути, од сад до вакта?

Ко зна у јајету што лежи?
 Ко зло чини, добро не дочека.
 Ко је близу границе, није му густа чађа.
 Ко пита, не скита.
 Кад се коза научи у зеље, све у њем трчи.
 Кућу у врећу.
 Кад покара отац ћену, она бјеже код мајке.
 Ко је близу очију, он је близу срца.
 Колико ми је мио, не виђу му грдила.
 Кћери збори, снахи приговара.
 Која кућа не дими, она сама пада.
 Ко те пита, брива ли се владика?
 Каква јеђа, таква међа.
 Кад се кола преврну, доста је путова.
 Кад је мука не гледа се брука.
 Ко ме је Бог отац, лако му је бити светац.
 Ко ће ухватити свијет у шаку.
 Кад дијете не плаче, мајка му снесу не даје.
 Кад грми, свака се себе боји.
 Кад човјек у себи не гњије, мање му је гријеха.
 Кад добра није, и зло је мило.
 Кад врба остара, срце јој иструни.
 Ко је мој, близу боце стој.
 Ко скоро венеру стече, прије се помани.
 Крочи, кад немож кућ.
 Ко ме је путовати, није му дријемати.
 Камена тисина је српска.
 Кога је змија клала и од густернице се боји.
 Кад је зима и у Спич је зима.
 Ко нема посла, нека соли смокве.
 Кријући се не пита.
 Који млин свако жито меље, он је најбољи.
 Коло се вије онђе, ће је.
 Кад ђаво погоди нека се ђаво срчи.
 Ко што упрти, носи до смрти.
 Кокошка, кад какариче, хоће да снесе јаје.
 Кад се наједе попаре, жали се од трбуха.

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

Десетогодишњица Софије Петровне Мертваго на Цетињу.

12 пр. мј. навршило се 10 година трудног, али плодотворног и сретног за нас живота и рада Началнице Института Царице Марије — Софије Петровне Мертваго на Цетињу. Силна енергичка воља, љубав к дједи, ватрено одушевљење према свом позиву, уз хришћанску благост и доброту, која обвија чисто словенско срце — то је њена својина, коју је, као добра, поносна узор мајка предавала и предаје у својих питомица, хармонички развијајући у њих моралну, интелектуалну и физичку област.

Сувишно би било спомињати какво замашно самопожртвовање учиње ова племенита Словенка међу својом јужним браћом, тек да послужи општој великој улози словенске мајке: оставити шумна свјетска уживања највећег noblesa, за што је Бог и природа створила и збити се у маленом скромном кутићу под строгим Ловћеном — то је феномен, који носи на себи жиг највећег родољубља и племенитости. — 10 година неуморног знојног труда у непрестаном кругу свијета нашег женског свијета, даде до сада нашем Српству више свјесних љуба мајака, спремних радити, васпитавати и учити, јер их није било учитељског стања у свему племенитом и узвишеном живим, конкретним примјерима приправљаше за јаван живот, у ком ће бити свјетлошћу породичног дома.

И та велика труdbеница на сиромашној њиви наше културе доживље ево десетогодишњицу свог неочејивог рада на Цетињу. Па и тај дан она проводи у вршењу своје учитељске улоге — у класу наставља своје ученице. Заиста, ако ико с поносом може да се кити спољашњим видљивим знаковима заслужености — Софији Петровној на првом мјесту доликује на прима знамење првог српског просвјетитеља, Св. Саве, којим је Србијски Краљ Александар лично одликовао.

Његово Височанство наш узвишени владар, који радо признаје и награђује заслужени рад — лично јој је честитао и зажелио јој још дуги низ година на Цетињу, да продужи корисно расцвјетање женског подмлатка у започетом правцу. Такође је ишло на честитање с истом жељом и све наше чиновништво. — Њен живот и рад нека служи узором свију српских мајака, а понаособ њених ученица, чији ће лик на свагда, као анђео хранитељ, лебђети пред њима. Дај, Боже, да јој и 25-то годишњицу могнемо честитати!

Читанка за први разред основнијех школа, саставио Ђуро Поповић. Друго поправљено издање. Прегледала и одобрила К. Ц. Школска Комисија. Цетиње, Државна Штампарија 1897. Цијена 20 новчића.

Ова је читанка много подеснија за дјецу од првог издања. Поред тога, што су учињене нужне допуне и поправке — рељефност је дјечија заступљена појединим сликама, којима је писац располагао. Једном ријечи,

дјеца су добила ручну књигу, систематично разређену zgodним чланцима, без сваке апстракције и натегнутих појмова, те лако разумљиву према њиховој моћи појимања.

О „Поносној Босни“ и „Кршној Херцеговини“, написао и по другим изворима средно Јово Ђ. Ковачевић, уредник „Босанско-Херцеговачког Гласника“. Биоград, Штампарија Петра К. Танасковића 1898. Цијена 70 пр. дин.

Књига броји собом 32 странице. Садржмј је важан и значајан, премда садржина доста мршава. Жеља пишчева је у сваком случају племенита, те би га требало помоћи податцима.

Друштвени Гласник.

Цетињска интелгенција показала је диван примјер солидарности и узајамног подржавања. Обадва друштва: Читаонице и „Горског Вијенца“, савладавши општу сметњу, — економно су се спојила на значајну своју материјалну и моралну корист. Ово је давнашња мета вриједног садањег предсједника читавици **Г. Војводи Пламенцу**, утицајем којег се понајвише и сада приведу у **Дјело**.

На својој годишњој седници друштво „Горски Вијенац“ одавши достојно признање **Г. Војводи Пламенцу**, једногласно је одлучило да му добри старина и даље остане његовим предсједником, тако је исто зажељело и за г. **сердара Радовића**, да и даље остане његовим подпресједником.

Уредник овог листа поднио је оставку на даље уређивање „Луче“, зажељевши јачу снагу, да своју моћ окуша, али му је друштво није уважило; олакшало му је рад тиме, што га је ослободило од секретарске дужности, за коју је једногласно изабрало г. **Стева Татара**. Остали чланови управе остали су исти, који су у Читаоници.

Уједињена друштва већ су приредила неколико забава с игранкама, које су се дуљиле до 2 сата по по ноћи. У пошљедње вријеме друштвени дилетанти давали су „Школског Надзорника“ и „Кир Јању“. Забаву је удостојио високом посјетом Његова Свјетлост **Књаз Мирко**, страни министри и много пријатних гостију.

Одговор Уредништва.

Обраћа се пажња свима предбројницима „Луче“, да се за све административне одношаје обраћају директно администрацији, а никако уреднику чија је дужност искључиво уређивање и издавање листа. Ово ће послужити као одговор и неком **Вучковићу-Сарапу**, ђаку из Јалте, који ме често писмима страши, да ће ме напасти преко листова.